

OECONOMUS
GAZDASÁGKUTATÓ
ALAPÍTVÁNY

OECONOMUS
ELEMZÉSEK

Az FDI közép-kelet-európai jelenlétének fejlődése és fontossága a térség gazdasági növekedésében

Az 1989-es 1990-es történelmi eseményeket követően a közép-kelet-európai régióban nem csupán nagy mértékű politikai és társadalmi, hanem gazdasági változások is elkezdődtek, amelynek hatásait mai napig érezhetjük az egyes országokban. A piacgazdaságra való áttérés, a nyugat-európai nagyvállalatok térnyerése és az általuk ide érkező külföldi közvetlen-tőke befektetések meghatározóak a térség fejlődésének szempontjából. Az alábbi elemzésben ennek fejlődését és ütemét tekinthetjük át, rövid elméleti összefoglalást követően. Csehország, Lengyelország, Szlovákia, Magyarország, Ukrajna és Románia helyzetét vonjuk górcső alá, valamint azt, hogy milyen hatással volt gazdasági fejlődésükre az ide érkező FDI mértéke.

2022. SZEPTEMBER

Az FDI közép-kelet-európai jelenlétének fejlődése és fontossága a térség gazdasági növekedésében

Szigethy-Ambrus Nikoletta

Az FDI – *Foreign Direct Investment* - vagy magyar megnevezése szerint külföldi közvetlen-tőke befektetés, a 90-es évek politikai-gazdasági rendszerváltozásait követően egyre nagyobb méretek öltött a kelet-európai régióban is. Célja, hogy az anyavállalat országán kívül egy másik országban található vállalkozásba is befektessen, ezáltal az adott országban is bővíteni tudja tevékenységét. Számos oka lehet a befektetésnek és a tevékenységnek is, mindezek előnyeit és hátrányait tekintjük át röviden az alábbi elemzésben, valamint azt, hogy miért vált ennyire fontossá az FDI jelenléte a kelet európai régiók gazdaságában. Az elemzésben azok a kelet-közép-európai országok is helyet kaptak, amelyek a rendszerváltást követően, valamint a KGST megszűnése után elindultak a piacgazdaság útján, ezáltal pedig fontos részévé váltak a térségnek, mint lehetséges FDI célországok.

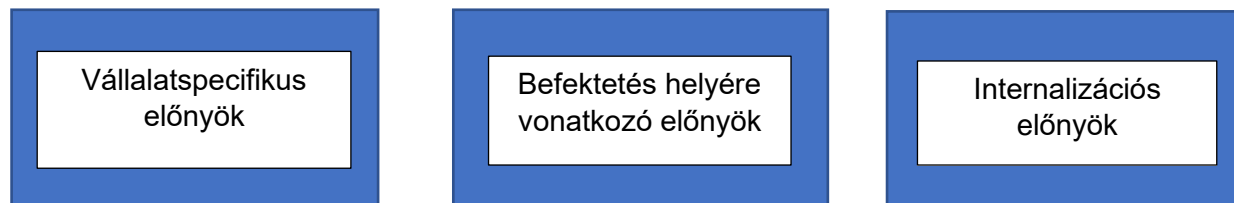
Elméleti háttér

Az FDI áramlások vizsgálatához számos közgazdasági elmélet társul, amelyek segítségével könnyebben átlátható és megérthető a folyamat, valamint annak előnyei és hátrányai is. Jellemzően az 1980-as évekig Heckscher-Ohlin elmélete volt ebben mérvadó, amely a termelési tényezők immobilitását feltételezi. Az elméletet gyakran nevezik 2x2x2 modellnek is, mivel két ország, két termelési tényező (munka és tőke) és két szektor (munkaintenzív és tőkeintenzív) meglétére alapoz. Az elmélet azt feltételezi, hogy a tőkegazdag országok a tőkeintenzív termékek termelésére szakosodnak, a munkarőben gazdag országok pedig a munkaintenzív ágazatokra (Kengyel, 2016). Az 1980-as évek közepére végbemenő gazdasági változások azonban rávilágítottak arra, hogy ez és a többi, hasonló elképzeléseken kidolgozott elmélet nem képes megfelelően lefedni a tőkeáramlások megváltozott jellegét, így újabb, immár a multinacionális vállalatok döntéseinek elemzését is figyelemmel kísérő modellek alakultak ki. Ilyen volt többek között John Dunning, brit közgazdász eklektikus elmélete is, amelynek megértéséhez érdemes megvizsgálni a horizontális és vertikális közvetlen-tőke beruházás fogalmait. Horizontális közvetlen-tőke esetén a multinacionális vállalatok több, különböző országban állítják elő ugyanazokat a termékeket és ezeket a helyi piacokon értékesítik. Ez a megközelítés a keresleti integráció mélységét és dinamikáját mutatja be. A vertikális közvetlen-tőke befektetés a hatékonyság növelését célozza, valamint a termelési lánc feldarabolását és egyes részeinek más országokban történő leányvállalatokba telepítését. Ebben az esetben a munkaintenzív folyamatokat alacsony munkaerőköltségű országokba helyezik ki, a tőkeintenzív részek pedig az anyaországban maradnak. A horizontális közvetlen-tőkével ellentétben itt a kínálati oldalon végbement integráció mélységét és dinamikáját tükrözi a folyamat (Erdey, 2004).

A külföldi közvetlen-tőke befektetések új típusú megközelítését, amelyekben nagy szerepet kapott a multinacionális vállalatok döntéshozatala is, John Dunning, brit közgazdász által meghatározott internalizációs elméletek koncepciójában lehet legegyszerűbben megérteni. Dunning eklektikus elmélete egy gazdasági és üzleti módszer az FDI vonzerejének

elemzésére. Az elmélet fő hipotézise szerint „*egy vállalat az exporttal szemben akkor részesíti előnyben az FDI-t, ha ezzel a cél tulajdonosi és tranzakciós költségelőnyökre tehet szert, valamint, ha a helyi termelési feltételek is kedvezőek*” (Szanyi,1997).

Az eklektikus elmélet az OLI-keretrendszer követi (**O**wnership, **L**ocation, **I**nternalization), amelyben három csoportba sorolhatóak a stratégiai helyzetelőnyök:

Vállalatspecifikus előny lehet a tulajdonjog, amely versenyelőnyt képes teremteni a piacon, akár a külföldi konkurenciával szemben is. Mindazonáltal a tulajdonjogi előny hátrányt is hordozhat, főként a külföldi tulajdonos személye miatt. Leggyakoribb nehézségek közé sorolhatóak a nyelvi és kulturális akadályok, de ide tartozhat a helyi piac nem elégséges ismerete is. Megfelelő háttérrel és előirányzott feltérképezéssel azonban mindez kiküszöbölhető, áthidalható lehet. A befektetés helyére vonatkozó előnyöknél elsődleges a lokáció, vagyis a földrajzi elhelyezkedés. Ebben az esetben kiemelten jelentőséggel bír, ha egy ország fejlett infrastruktúrával rendelkezik vagy ha van tengeri kijárata, mindezek által a szállítmányozás gördülékenyen és hatékonyan kivitelezhető. Előny továbbá, ha a földrajzi elhelyezkedés mellett rendelkezik olyan nyersanyag készletekkel vagy kitermelési lehetőségekkel, amelyek a befektető szempontjából mérvadóak, továbbá, ha a munkaerő alacsony költségű, valamint az adók és egyéb költségek szintén kedvezőek vállalati szempontból. Szintén ide sorolható a politikai stabilitás és a közigazgatás intézményi fejlettségének fontossága is, hiszen mindezek nagyban befolyásolhatják az üzlet sikerességét. Az internalizációs előnyök elemzése során olyan kérdéseket kell megvizsgálnia az FDI-t kihelyezni kívánó vállalatnak, mint a kiszervezés lehetséges előnyei és hátrányai (esetenként nem éri meg külföldre vinni a befektetést), amelyek később befolyásolhatják a cég működésének sikerességét. Ebben a fázisban hoznak döntést arról is, hogy egy meglévő társasághoz szervezi ki a tevékenységet vagy zöldmezős beruházásként tulajdonképpen felépít egy új vállalkozást az adott országban. Utóbbi esetében a fogadó ország részéről nagyobb lehet a tőkebefektetés irányába mutató hajlandóság, mivel így számos új munkahely jöhet létre, pozitívabb irányba tolva ezzel a foglalkoztatási mutatókat (Huszár, 2013).

Dunning szerint az FDI-t a beruházások céljai szerint 4 csoportra lehet osztani:

1. természeti vagy helyi erőforrások megszerzése,
2. piacszerzés,
3. hatékonyságnövelés
4. stratégiai előnyök megszerzésére irányuló befektetések.

A négy csoportban jól összefoglalható módon láthatóak azok a hosszú távú célkitűzések, amelyek az FDI mögött állhatnak, valamint amelyek megvalósítása előirányzott a vállalat szempontjából. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy ez a négy kategória nagy súllyal bír akkor is, amikor a fogadó ország gazdaságának feltérképezése zajlik. Így például egy

átalakuló szerkezetű vagy újonnan megnyíló gazdaság esetében más lesz az irány, mint annál, amelynél a piacgazdaság már korábban kialakulhatott (Szanyi, 1997).

Az elméletet számos kritika érte a maga korában és később is, többek között Graham szerint Dunning elmélete inkább egy rendszertani összefoglaló, mivel nem tekinthető egy, a multinacionális vállalatok részéről használt magatartási modellnek. Markusen szerint a teória azért tekinthető hiányosnak, mert csak a szükséges feltételekkel foglalkozik, egyéb tényezők, mint például licencátadás figyelmen kívül hagyásával (Erdey, 2004).

Összességében Dunning elmélete rávilágít arra, hogy az FDI szerepe a fejlődő gazdaságok szempontjából mennyire meghatározó tud lenni, továbbá, hogy nem lehet ugyanazt a modellt alkalmazni az egyes gazdaságokra. Mérlegelni szükséges, hogy az export növelése vagy az FDI kihelyezés jelent nagyobb hasznot a vállalat számára, valamint fontos megismerni az új befektetési környezetet is a hatékony és sikeres tevékenységhez. Az elméletet az is igazolta, hogy számos XXI. századi irányzat is alkalmazta az OLI-keretrendszer és az eklektikus elméletet az egyes multinacionális vállalatok jellemvonásainak modellezéséhez.

A közép-kelet-európai régió FDI kitettsége

A XX. század során végbemenő történelmi és politikai változások mind-mind rányomták bélyegyüket a közép-kelet-európai régió gazdasági fejlődésének és alakulásának lehetőségeire. A kommunista rendszer gazdasági berendezkedése nem kedvezett a később, immár önálló államok azon elképzeléseinek, hogy gazdaságukat piaci alapokra helyezték, követve a nyugat-európai modellt, ezáltal pedig elindulhassanak a közös európai integráció irányába. A probléma közös volta a tőkehiányban rejlett, nálunk és a szomszédos államokban is ez nehezítette a gazdasági fejlődést, átalakulást.

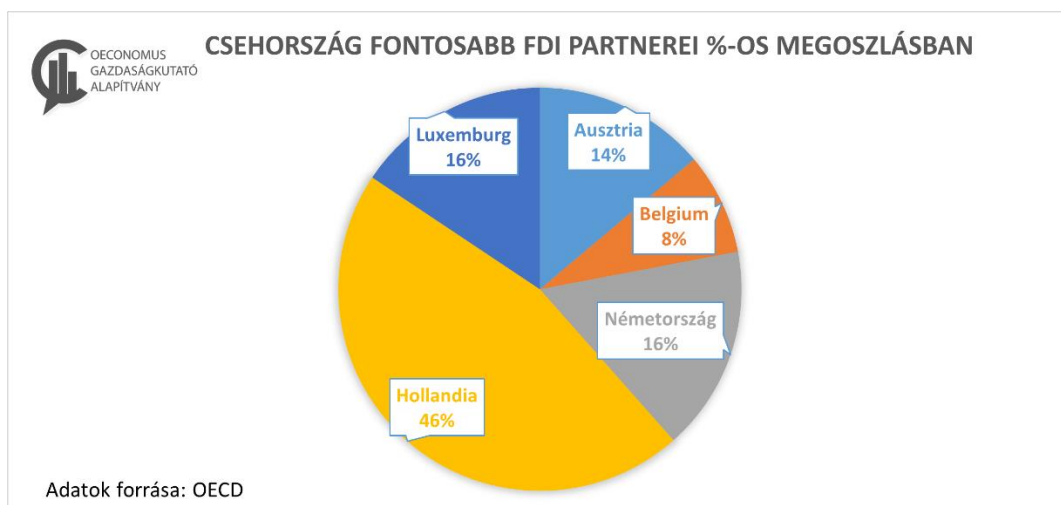
Közép-Kelet-Európában nem újkeletű jelenség volt már ekkor sem, hogy más országból érkezzen tőke, főként azért, mert a régió országainak gazdaságára a tőkeszegénység volt jellemző. Hazánkban is hasonló volt a helyzet: a XIX. század végén végbemenő ipari fejlődés nem mehetett volna végbe FDI nélkül, ez segítette elő a gazdaság modernizálását. A két világháború közötti időszakra szintén a tőkehiány volt jellemző, amelynek hátterében az ismert történelmi tényezők is komoly szerepet játszottak, a II. világháború után pedig a gazdaság szinte teljes újjászervezésére volt szükség, amelyhez úgyszintén nem volt megfelelő forrás (Abonyiné Palotás, 2001).

Az 1988-1989-es rendszerváltozást követően térségünk politikai és gazdasági helyzete is gyökeres változásokon esett át. Ugyan Magyarországon, már az 1970-es években is jelen voltak vegyesvállalatok, a többi, főként szomszédos országban a gazdasági átalakulás az 1990-es évek elejével vehette kezdetét. A KGST rendszer összeomlása után a belső piac helyzete és szerkezete megváltozott, elkezdődött az átmenet a piacgazdaság irányába, privatizációs hullám indult. Ezekkel a szerkezeti átalakulásokkal együtt azonban olyan negatívumok is érkeztek, mint a munkanélküliség növekedése vagy a fejlődéshez elengedhetetlen tőkehiány felismerése, amely egyre inkább fontosabbá vált, főként az integrációs törekvések miatt. Az olyan egyéb külső tőkeforrások, mint a külföldi hitelek és a vissza nem térítendő támogatások nem biztosítottak elégséges lehetőséget a felzárkózáshoz, így elkerülhetetlen volt, hogy mindebben szerepet kapjon a külföldi közvetlen-tőke befektetés is (Abonyiné Palotás, 2001).

Az alábbiakban az FDI beáramlási folyamatának irányait követhetjük végig röviden, a szomszédos kelet-közép-európai államokban, valamint némileg részletesebben Magyarország tekintetében. A rövid elemzésekben a befektető országok, a zöldmezős beruházások száma és értéke, a Doing Business pontszám és rangsor, a régiós és ágazati megosztottság hatásait is figyelembe vettem az egyéb tényezők mellett.

Csehország

Csehország - Lengyelország után - az egyik legkedveltebb befektetési terület a közép-kelet-európai térségben. Jól mutatja ezt a tény az is, hogy a Világbank által éves szinten közzétett Doing Business szerint az üzletkötés egyszerűségére 76,3 pontot kapott, így pedig a 41. helyet érte el a listán (Doing Business Archive). A legnagyobb kihívást az FDI áramlásának szempontjából az aránytalanság jelenti, amely regionálisan okoz problémát a gazdaságban. Az ország középső részén, Morvaországban és Sziléziában átlagosan négyszer annyi a beérkező FDI összege, mint az összes többi régióban. A vezető mégis Prága és a fővárosi térség, mivel a befektetések mintegy 50%-a itt található (Babuněk, 2017). A másik problémát a bérek egyensúlytalansága jelenti, ami szintén visszavezethető az FDI-ok aránytalan elhelyezkedésére az országban. A munkabérek miatti strukturális különbségek javítása érdekében a szakszervezetek gyakran nyomást gyakorolnak az állam vezetőire, hogy a kevésbé fejlett régiókba is ösztönözzék az FDI-ok jelenlétét, amire a kormányzati válasz gyakran az adókedvezmény vagy egyéb adózást segítő, könnyítő megoldás a külföldi befektetők felé. Mivel az egyes területeken nagyobbak a bérkülönbségek, ezért emelkedik a munkaerő ára, ami viszont a foglalkoztatási adatokat negatívan befolyásolja. A zöldmezős beruházásoknak köszönhetően a munkahelyek száma fokozatos növekedést mutat. 2021-ben 109 db új beruházás jött létre, ezek összértéke elérte a 3,094 millió USD-árt (TradeClub, Czech Republic). Az elmúlt két évtized során jelentősen átalakult Csehország FDI partnereinek és a befektetések ágazatainak a térképe. 1998 és 2020 között a három legfontosabb FDI befektető ország Csehországon belül Hollandia, Németország és Ausztria volt. Fontos megjegyezni Luxemburgot is, aki bár korábban is jelen volt a befektetők körében, az elmúlt 10 év során 6,1%-ról 16%-ra növelte a közvetlen-tőke befektetéseinek mennyiségét az országban (Czech National Bank).

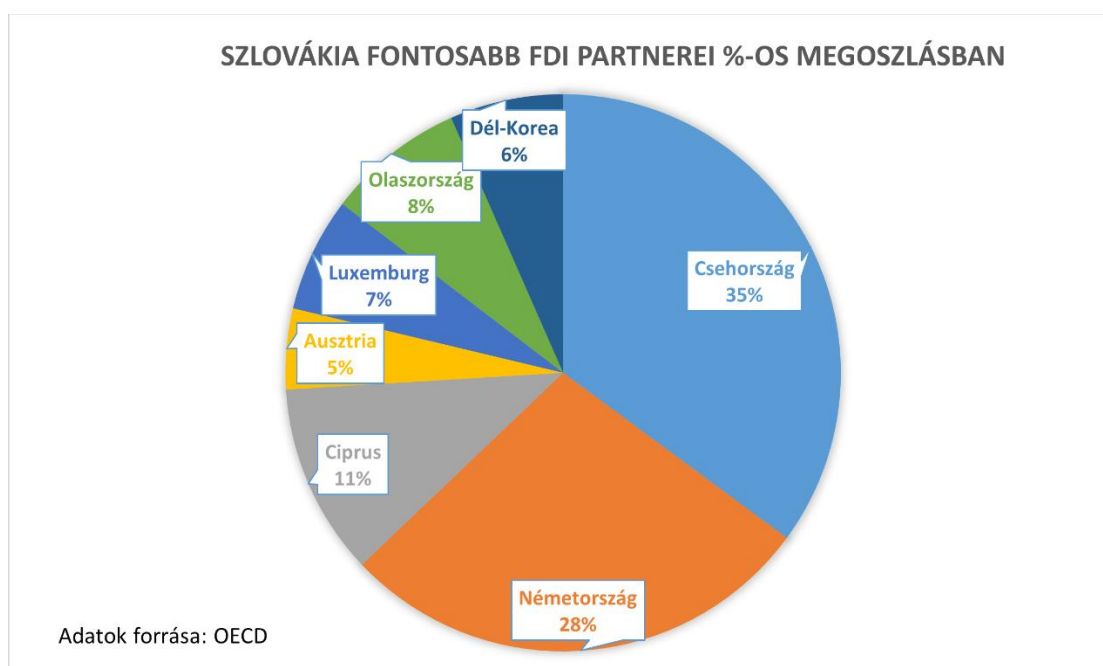

1. ábra: Csehország fontosabb FDI partnerei %-os megoszlásában (Adatok forrása: OECD)

Az FDI által érintett ágazatok tekintetében szintén az 1998 és 2020 közötti időszakot alapul véve a legfontosabb szektorok a pénzügy és biztosítás, a gyártás és kereskedelem, az ingatlanforgalmazás és a gépjármű kereskedelem. Az eddigi legmagasabb beáramló FDI érték 2007-ben 13,82 milliárd USD volt, 2020-ban ennél valamivel kevesebb, 8,52 milliárd USD lett a jegyzett érték (World Bank).

Szlovákia

Szlovákia számos előnyös tulajdonsággal rendelkezik, amelyek az FDI beáramlása szempontjából kiemelten fontosak lehetnek. Miután 2009 óta tagja az euróövezetnek, így sikerült az árfolyamkockázatot kiküszöbölni, valamint stabilá tenni a bankrendszerét. Földrajzi elhelyezkedése szintén fontos a tőkeáramlás szempontjából, mindazonáltal nem rendelkezik tengeri kijáráttal, továbbá az infrastruktúra az ország területén hiányos, ezért ezek a tényezők ronthatják a lehetőségeit. Ahogyan Csehország esetében is rögzítésre került, úgy itt is jelen van az egyenlőtlen tőkeáramlás az országon belül: míg a pozsonyi, trencsényi, zsolnai és nagyszombati régiók jelentős mértékben részesülnek az országba érkező FDI-ból, addig a többi, jellemzően az ország keleti felén elhelyezkedő régió kevésbé, emiatt pedig nem csak bérkülönbségek, de fejlesztési elmaradottságok is jelentkeznek (TradeClub, Slovakia). A zöldmezős beruházások száma itt a térségben a legalacsonyabb, 2021-ben 46 db volt, melyek összértéke 2,867 millió USD volt (TradeClub, Slovakia). Gazdaságilag érzékeny a regionális nehézségekre, így a jelenlegi energiaválság nehéz helyzetet teremthet az új befektetések területén. Szlovákia energiafüggősége magas, a szükséges energiaforrások mintegy 90%-át importálja. A kormányzat hosszú ideje különböző módszerekkel igyekszik vonzó célponttá tenni az országot a külföldi tőke előtt, így az adójóváírások, adókönyvitések és támogatások mellett kedvező társasági adó került megállapításra (21%), valamint azok a kisvállalkozások, amelyek éves árbevétele 100 000 eurónál kisebb, még kedvezőbb 15%-os társasági adót vehetnek igénybe (TradeClub, Slovakia). Ennek köszönhetően az üzletkötés egyszerűségére vonatkozó Doing Business felmérés 2021-es adatai szerint a 45. helyen van 76,6 ponttal (Doing Business Archive). 1993-as függetlenné válása óta folyamatosan érkezik FDI az országba, az eddigi legmagasabb értékben 2006-ban mintegy 5,7 milliárd USD volt a külföldi közvetlen-tőke befektetés (World Bank). Legfontosabb partnerei ebben Ciprus, Ausztria, Csehország és Németország, akik a gépjármű kereskedelem és javítás, pénzügyi tanácsadás, gyártás, valamint az ingatlan értékesítés és bérbeadás ágazataiban biztosítanak új tőkét, emellett pedig Luxemburg, Olaszország és Dél-Korea is jelentős befektetői között van (National Bank Slovakia).

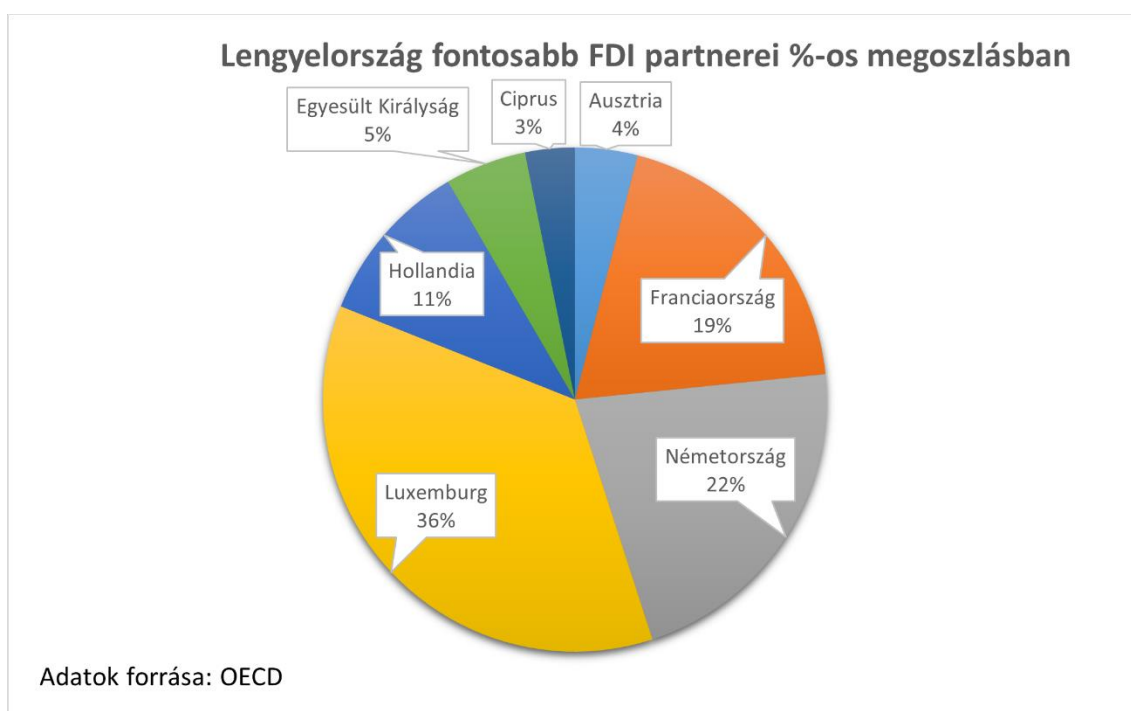

2. ábra: Szlovákia legfontosabb FDI partner országai %-os megoszlásban (Adatok forrása: OECD)

2016 óta fokozatos visszesés mutatkozik az éves FDI befektetések értékében (2016-ban 4,74 milliárd USD, 2017-ben 4,23 milliárd USD, 2018-ban 2,25 milliárd USD, 2019-ben 2,28 milliárd USD), 2020-ban negatív értékkel zárt, ami nagy valószínűséggel az új típusú koronavírus járvány következményeinek is betudható volt (-330,595,869 millió USD) (World Bank).

Lengyelország

Lengyelország a legkedveltebb kelet-közép-európai állam az FDI kihelyezésekkel kapcsolatban. Mind a földrajzi elhelyezkedése, mind pedig stabil gazdasági helyzete elősegíti az országba áramló külföldi közvetlen-tőke beruházások növekedését. Tengeri kijáráttal is rendelkezik, ezért olyan társaságok számára is előnyös, amelyek más kelet-közép-európai állam területén akár emiatt is nem tudnak hatékony módon fejleszteni. A Doing Business lista alapján a 40. helyen szerepel, 76,4 ponttal, ami a térségben a második legjobb érték (Doing Business Archive). Európában itt van a legtöbb zöldmezős FDI beruházás (2021-ben 511 db 21,871 millió USD értékben), többek között az elmúlt évek egyik legnagyobb volumenű projektje, a Google 1,8 milliárd USD értékű felhőregió építési is ide köthető (TradeClub, Poland). Fiskális rendszere vonzó a külföldi partnerek számára, munkaereje relatív olcsó és képzett. A legtöbb FDI kihelyezést az országban Hollandia, Németország, Luxemburg és Franciaország végezte, többségében a feldolgozóipar, a pénzügy és biztosítás, a nagy- és kiskereskedelem és az ingatlan adás-vétel-bérbeadás ágazataiban.

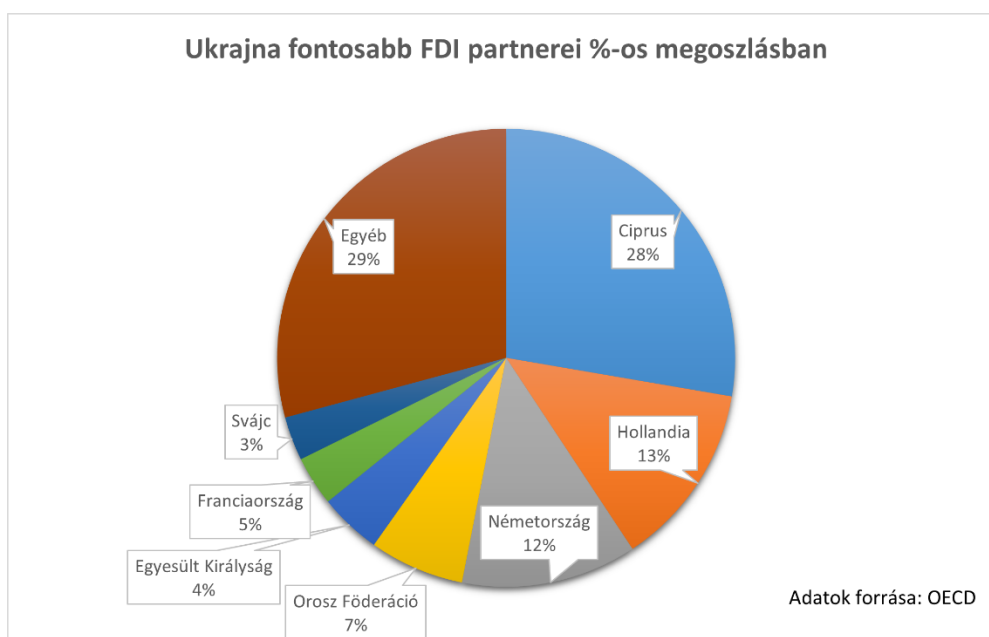

3. ábra: Lengyelország fontosabb FDI partner országai %-os megoszlásban (Adatok forrása: OECD)

Az elmúlt években nagy számban jelent meg Kínából és Dél-Koreából is befektető, amely tovább segíti a gazdaság diverzifikációját (TradeClub, Poland). A lengyel kormány, hasonlóan a már bemutatott cseh és szlovák vezetéshez, számos módon ösztönzi a külföldi cégeket még több tőkekihelyezésre, így az FDI feltételek javítása érdekében került létrehozásra a Lengyel Beruházási és Kereskedelmi Ügynökség is (PAIH). Emellett a lengyel kormány védeni is szeretné a gazdaságot, valamint transzparenciát kíván kialakítani az újonnan befektető vállalatok irányába (Polish Investment and Trade Agency). Ennek előmozdítására számos új jogszabályi rendelkezés látott napvilágot, amelyek egy része korlátozza a külföldi részesedés és tulajdonjog mennyiségét, az ingatlanszerzést és a mezőgazdasági, valamint erdőterületek birtoklásának lehetőségeit a más országokból érkező befektetők számára. A Verseny- és Fogyasztóvédelmi Hivatal Elnöke felhatalmazást kapott arra, hogy közbiztonsági, közrendi, valamint közegészségügyi okokból az EGT-n kívüli és a nem OECD befektetők közvetlen befektetéseit átvilágítsa (TradeClub, Poland). A szigorúbb szabályozás mindazonáltal nem riasztotta el az FDI-t kihelyezni kívánó társaságokat, mivel az elmúlt időszakban is sikerült stabil beáramlást biztosítani az országba: 2020-ban mintegy 17,39 milliárd USD-nyi tőke érkezett az országba (World Bank).

Ukrajna

A bemutatott országok között Ukrajna az egyedüli, amely még nem tagja az Európai Uniónak, ezáltal az FDI áramlás kezdeti lépései is másabb módon mentek itt végbe. Függetlenül a csatlakozás hiányától, Ukrajna számos kereskedelmi és egyéb gazdasági kapcsolattal rendelkezik, amelyek segítségével fokozatosan növelni tudta az FDI értékét az országban. 2002 és 2006 között folyamatos élénkülés figyelhető meg, 2008-ban elérte az addigi legmagasabb 10,7 milliárd USD értéket az országba érkező külföldi tőke összege (World Bank). A 2008-2009-es gazdasági világválság itt is éreztette hatását, valamint a néhány évvel később kibontakozó orosz-ukrán konfliktus, az instabil politikai helyzet jelentősen csökkentette az ország gazdasági érdekeltiségének helyzetét. Ennek háttérében meghúzódott az a nem elhanyagolható tény is, hogy a különböző Ukrajna által meghozott gazdasági szankciók miatt az orosz tőkeállomány nagy részét kivonták az országból, továbbá a nyugati államok befektetői számára sem lett vonzó befektetési helyszín keleti szomszédunk. 2016-2019 között némi javulást mutat ugyan a beérkező FDI mértéke (2016-ban 4,13 milliárd USD, 2017-ben 3,68 milliárd USD, 2018-ban 4,97 milliárd USD, 2019-ben 5,8 milliárd USD), a két évvel ezelőtt kezdődő- új típusú koronavírus járvány azonban itt is éreztette hatását: 2020-ban mindössze 304 millió USD-nyi FDI befektetés érkezett az ukrán gazdaságba, emellett recesszió sújtotta az olyan húzóágazatokat, mint a bányászat, feldolgozóipar, kereskedelem és pénzügyi szolgáltatások (World Bank).

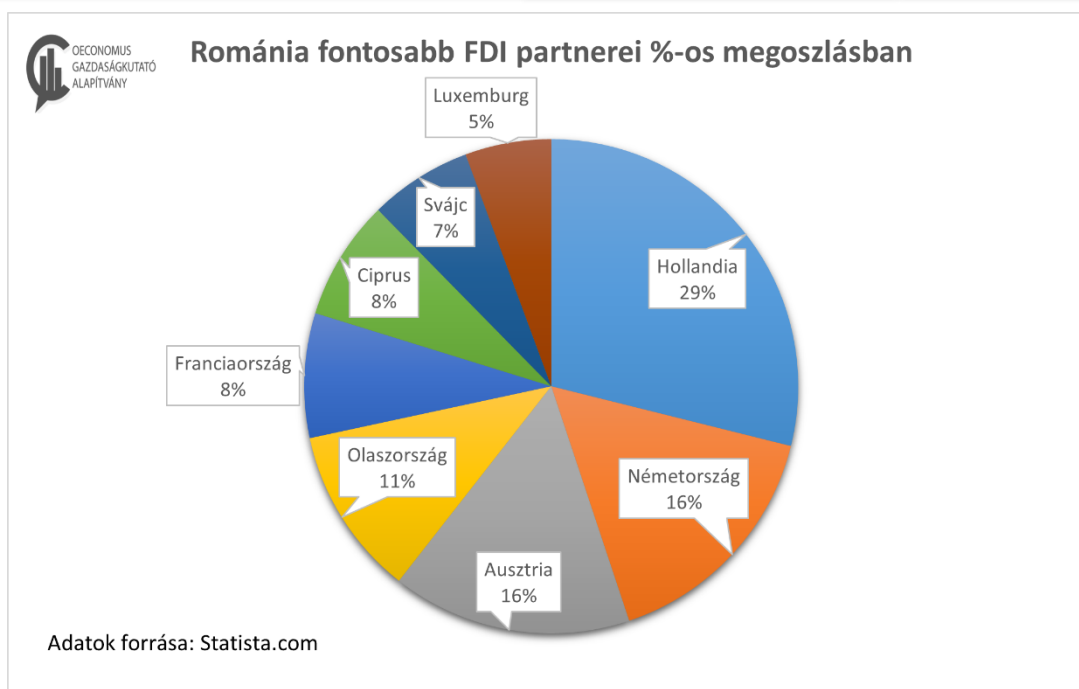

4. ábra: Ukrajna fontosabb FDI partner országai %-os megoszlásban (Adatok forrása: OECD)

Az idén tavasszal megerősödő háborús konfliktus újabb akadályt gördített az ukrán gazdaság fejlődésének irányába, amelyben mindössze az elmúlt fél év során is jelentős károkat szenvedett az ország mezőgazdasága, ipara és infrastruktúrája is. A zöldmezős beruházások száma 2021-ben 77 db volt, amely az előző évhez képest komoly növekedés (2020-ban 45 db volt), várhatóan a következő években az elhúzódó konfliktus miatt azonban ismét csökkenhet (TradeClub, Ukraine). Nagy mértékű lehet az orosz invázió miatt a tőkeáramlás mértéke is, amely tovább súlyosbítja a gazdaság helyzetét. Az FDI beáramlása korábban azért tudott jelentős méreteket ölteni, mert Ukrajna nagy belső piaccal rendelkezik, ami kedvező a befektetők számára, valamint a mezőgazdaságában számos lehetőség van. Emiatt a regionális megoszlás is változatos képet mutat: jelentős értékű FDI érkezett az ország középső és déli részébe (Kijev és Odessza), Dnyipropetrovzszk, Harkov és Poltava környékére, valamint nyugaton Ivano-Frankovszkba is. A keleti és északi régiókban jellemzően alacsony, ez alól csak Lviv (Lemberg) megye kivétel (FDI and GRP in Ukrainian regions). Mindazonáltal egyes negatív tényezők, mint az igazságszolgáltatás hatékonyságának hiánya, a korrupció, a törvényi és rendeleti háttér bonyolultsága, valamint a szerződések sajátos értelmezése és be nem tartása meghatározó és sokszor befolyásoló erővel bír a tőkebefektetések során. A Doing Business jelentése szerint az üzletkötés egyszerűségére vonatkozó 64. helyet és 70,2 pontszámot jelentősen befolyásolták mindezek (Doing Business Archive).

Románia

Románia az elmúlt évek során feltörekvő gazdasági tendenciát mutatott a régióban, amely együtt járt az FDI áramlás növekedésével is. Míg az ezredfordulón 1,04 milliárd USD értékben történt külföldi tőkebefektetés az országban, addig 8 évvel később, 2008-ban ez a szám elérte a 13,67 milliárd USD-át (World Bank). A növekedés szempontjából fontos tényező volt, hogy kedvező környezetet teremtett az állam a külföldi befektetők részére, ami a fokozatos szabályozások ellenére is vonzó maradt. Nagy belső piacának, viszonylag olcsó és szakképzett munkaerejének köszönhetően az autógyártás, az ipari szektor és a szolgáltatási ágazat is jelentősen tudott fejlődni, valamint a kedvező adózási rendszer hosszú távon előnyös lehetőségeket biztosított az új befektetők számára. A legfontosabb FDI befektető országok között Hollandia, Németország, Ausztria, Olaszország és Ciprus is megtalálható.

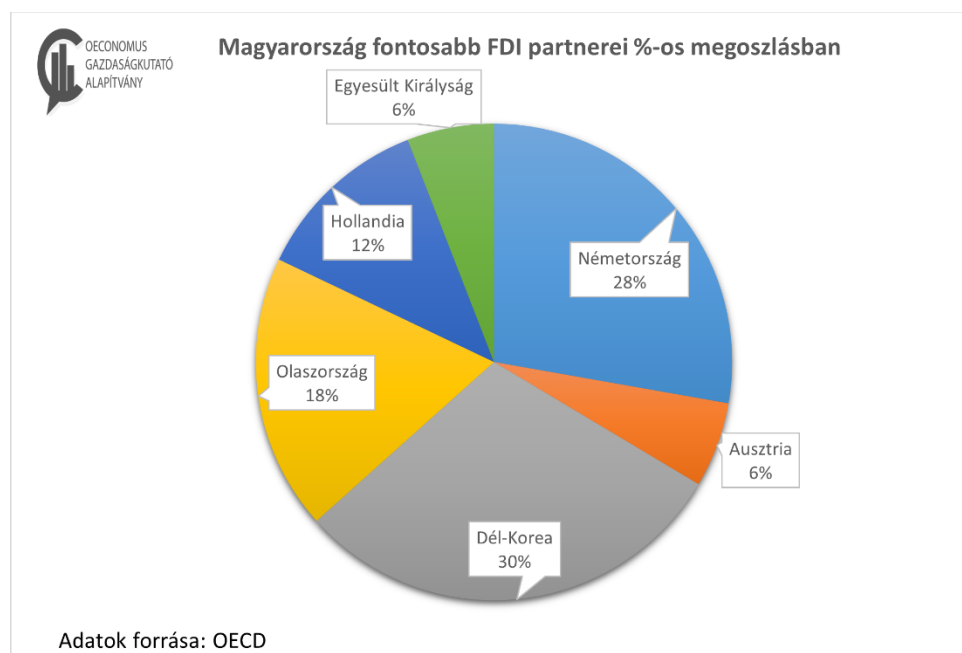
5. ábra: Románia fontosabb FDI partner országai %-os megoszlásban (Adatok forrása: Statista.com)

Ágazati megoszlásban a feldolgozóipar, építőipar, kereskedelem, ingatlanügyletek, valamint pénzügyi és biztosítási szolgáltatások vannak az első helyeken (TradeClub, Romania). Regionálisan a legtöbb külföldi tőke Bukarest és környékére irányul, ezáltal egyenlőtlen a munkabérek eloszlása és a munkahelyek száma, minősége is. A zöldmezős beruházások mennyisége 2021-ben 172 db volt, 5,310 millió USD értékben (TradeClub, Romania). A rengeteg fejlesztés, kedvező adózási feltételek és olcsó munkaerő azonban nem jelent teljesszerű megoldást a korrupció, a jogalkotási instabilitás, az infrastrukturális hiányosságok, a törekeny bankrendszer és a szigorúbb átvilágítási szabályozásokra, ezekre egy átfogóbb és állami szinten is hatékony megoldás lehetne hatással. A felsorolt negatív tényezők miatt a Doing Business felmérése alapján Románia az üzletkötés egyszerűségére vonatkozóan az 55. helyen áll, 73,3 ponttal, ami a régióban Ukrajna után a második legrosszabb (Doing Business, Archive).

Magyarország

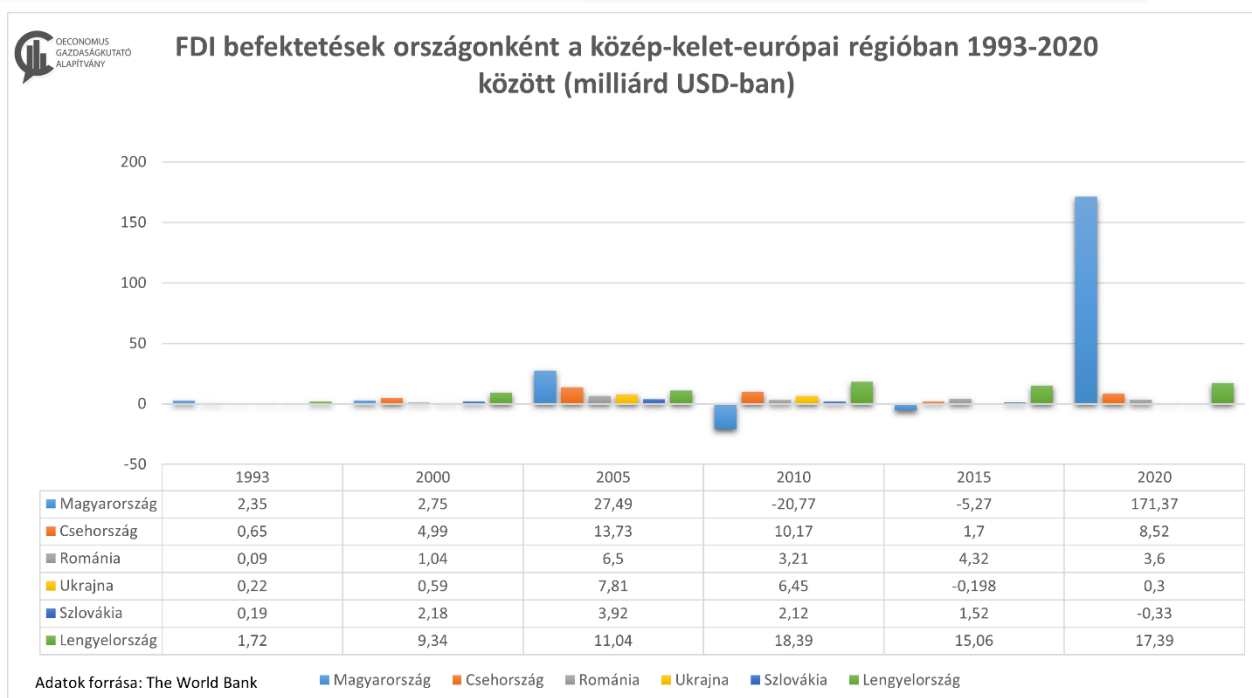
Hazánkban a rendszerváltást követően élenken növekedésnek indult a beáramló FDI összege, így 1991 és 2000 között 25,32 milliárd USD-nyi külföldi tőke érkezett (World Bank). Az ezredfordulót, valamint a 2004-es Európai Unió csatlakozását követően 2008-ig folyamatos növekedés volt megfigyelhető, a gazdasági válság hatására azonban itthon is csökkent az országba érkező FDI mennyisége. A befektetési ágazatok irányultságának tekintetében kezdetben a kereskedelmi, banki és szolgáltatási szféra volt érintett, később ezt egészítette ki a feldolgozó- és a gépipar, a K+F, valamint az ingatlanügyletek. A befektetők nagy része

Hollandiából, Németországból, Olaszországból és Ausztriából jön Magyarországra, mindazonáltal az elmúlt néhány évben az ázsiai országokból is egyre több külföldi tőke érkezik, jellemzően Dél Korából, Japánból és Kínából, ami a keleti nyitás stratégiának is köszönhető.

6. ábra: Magyarország fontosabb FDI partner országai %-os megoszlásban (Adatok forrása: OECD)

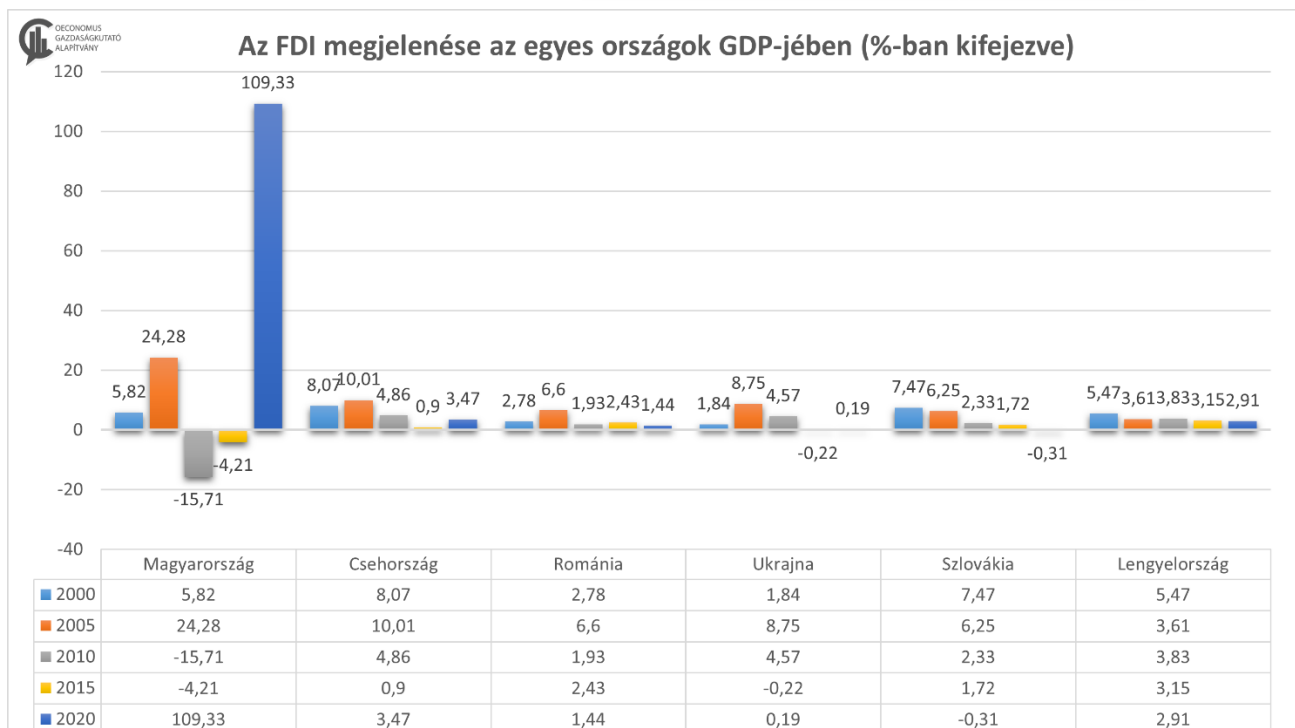
A zöldmezős beruházások száma itthon az elmúlt két év során is növekedett: 2020-ban 100, 2021-ben 121 darab ilyen befektetés indult el, ezzel számos új munkahelyet teremtve (HIPA). Az előző országok elemzésénél már többször felmerült az országon belüli FDI megoszlás mértéke, valamint ezzel együtt az a jelenség, amely egy-egy térségbe irányítja a külföldi tőkét. Hazánkban is hasonlóak az erre vonatkozó adatok: területi megosztásban első helyen a főváros és Pest megye, majd Északnyugat Magyarország (Győr-Moson-Sopron megye és Komárom-Esztergom megye) és Nyugat-Dunántúl (Fejér megye), végül pedig Borsod-Abaúj-Zemplén és Csongrád-Csanád megye van (KSH). Ez a felosztás jelentős hatással van itthon is a foglalkoztatási és fejlődési lehetőségekre. A külföldi befektetők számára Magyarország központi fekvése, jó megközelíthetősége, infrastruktúrájának fejlettsége, valamint az alacsony társasági adókulcsok mind-mind előnyös szempontok lehetnek az új beruházások tervezésekor. Az elmúlt évek azonban rávilágítottak több olyan akadályra is, amely nehezíti a további FDI bevonását a térségbe. Ilyen probléma többek között a társadalom elöregedése és az ehhez kapcsolódó demográfiai tényezők, a magas geopolitikai kockázatok és az energiatünettség. 2019-ben itthon is további szigorításokat fogantatosítottak az új külföldi befektetők irányába, így az új vállalatalapítás, valamint külföldi tőkebefektetés szabályai is módosultak. Mindezzel együtt a Doing Business értékelése szerint az üzletkötés egyszerűségében Magyarország az 52. helyen áll, 73,4 ponttal (Doing Business, Archive). Az alábbi táblázatban részletesen láthatóak a már bemutatott országok, valamint az, hogy 1993 és 2020 között öt éves ciklusokra bontva milyen összegű volt a beáramló FDI-ok mértéke:

7. ábra: az FDI befektetések megoszlása a közép-kelet-európai régióban 1993-2020 között (milliárd USD-ban megadva) Adatok forrása: World Bank

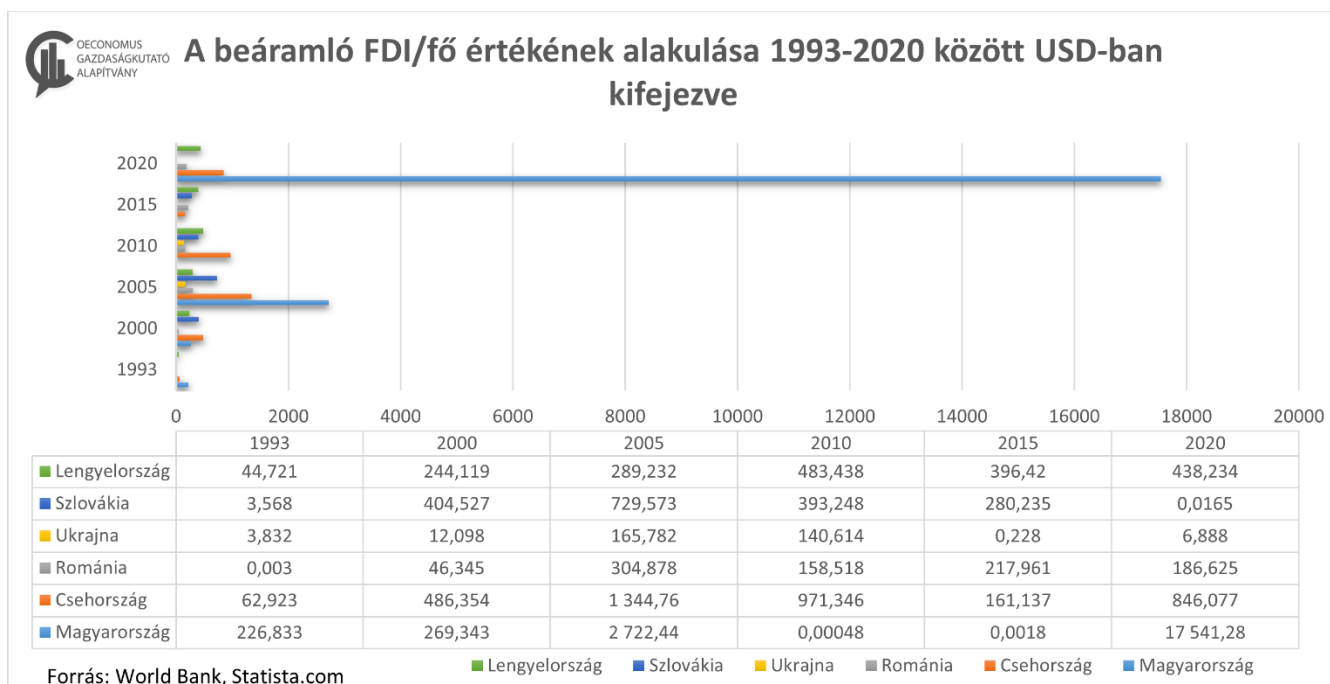
Az adatokból látható, hogy Magyarország a régióban a rendszerváltást követő években már jelentős FDI beáramlásra tett szert, 1993-ban 2,35 milliárd USD-nyi összeg érkezett az országba. Lengyelország az ezredfordulótól folyamatosan a régió élére állt, mindössze hét év alatt 1,72 milliárd USD-ról 9,34 milliárd USD-ra növelte az országba érkező FDI mennyiségét, ami azt ezt követő években is dinamikusan emelkedett, mindössze 2015-ben volt egy visszaesés benne. Kiemelkedő a 2020-as év tekintetében a magyar gazdaságba irányuló tőke áramlás mértéke: ebben az időszakban az országba érkező FDI mennyisége elérte a 171,37 milliárd USD-át, ami rekordnak tekinthető a bemutatott országok viszonylatában.

A piacgazdaság felé történő nyitás és ezzel az FDI mértékének egyre nagyobb beáramlása a bemutatott országokba természetesen a GDP adataiban is megjelent, amelyet az alábbi táblázatban százalékos arányban tekinthetünk át. Az ezredfordulótól 2020-ig terjedő skálán a már korábban részletezett országok láthatóak, valamint, hogy az ide érkező FDI mértéke a GDP hány százalékának minősült.

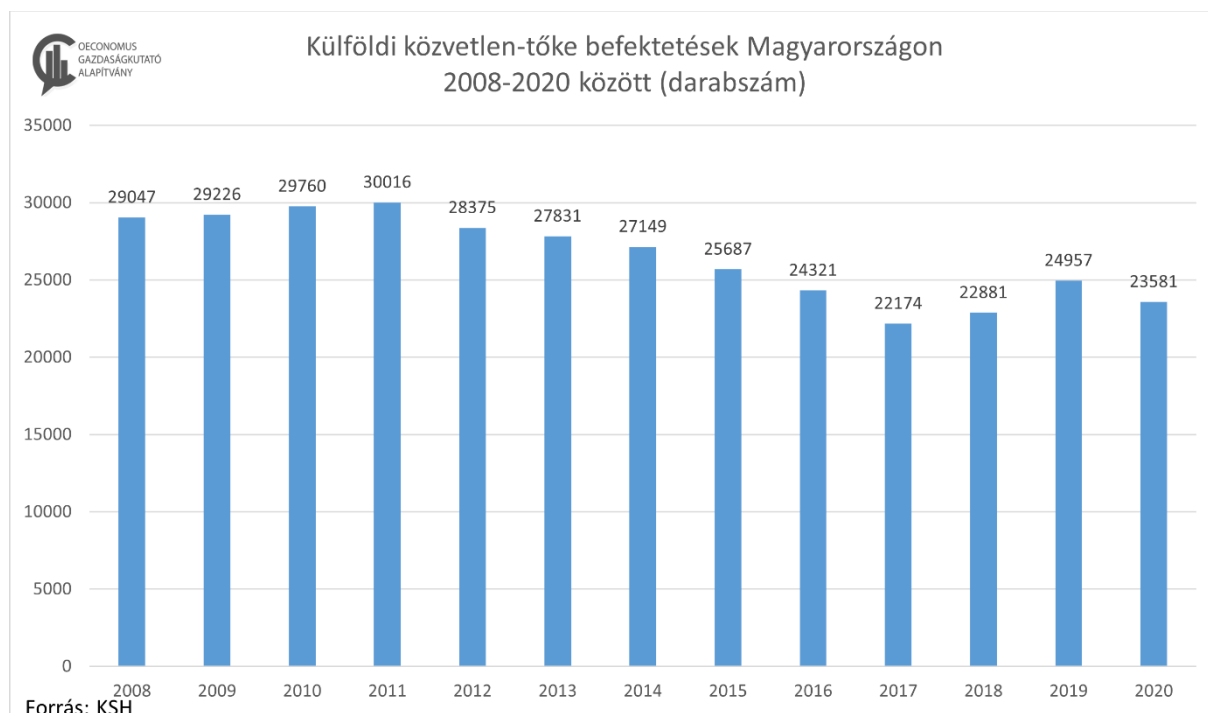
8. ábra: Az FDI megjelenése az egyes országok GDP-jében, százalékos arányban kifejezve 2000-2020 között. (Adatok forrása: macro.trends.net)

Az adatok alapján elmondható, hogy a Magyarországra 2020-ban érkező FDI összege nem csupán a beruházások mértékének szempontjából kiemelkedő, hanem a GDP-ben kifejezett összege miatt is, valamint az egy főre jutó mennyiség szempontjából (lásd 9. ábra). Összevetve Lengyelországgal, ami a térség szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bír, valamint az elmúlt években stabilabb képet mutatott az FDI áramlás mértékét tekintve (lásd 7. ábra), kiemelhető, hogy a lengyel GDP-ben az FDI összege nem foglal el akkora helyet, mint a magyar vagy a cseh államok esetében (lásd 8. ábra Csehország 2000 és 2005-ös adatok). Fontos megjegyezni azt is, amit egyes közgazdasági elméletek is hangsúlyoznak, így például a neoklasszikus növekedési iskola elmélete, amely szerint az FDI mértéke nem befolyásolja a hosszú távú növekedés ütemét. Ha a hosszú távú cél az FDI révén a GDP növelése, akkor ezzel együtt párhuzamosan szükséges például a technológiai színvonalbeli növekedés, valamint a foglalkoztatási szint növelése is. Ellenkező esetben a GDP csak rövidtávon fog növekedést mutatni. (Deákné Gál, 2011)

9. ábra: Az egyes országokba beáramló FDI mennyisége/fő értékre lebontva 1993-2020 között (Adatok forrása: The World Bank, Statista.com)

Magyarországon a külföldi tőke-befektetések száma évek óta viszonylag stabil képet mutat. Ahogyan a 10. ábrán is látható, 2008-tól 2011-ig növekedő, majd a következő öt év során valamelyest csökkenő tendencia figyelhető meg, ami összevetve az 1. ábra adataival, a befektetések értékében is látható (2015-ben -5,27 milliárd USD volt az országba érkező FDI összege). Mindazonáltal az elmúlt évek ismét növekvő pályára állt az új befektetések darabszáma, ennek pedig még az új típusú koronavírus járvány kitérése sem tudott jelentős gátat szabni. Ez többek között a már korábban említett ázsiai szereplők térnyerésének és a fokozott németországi befektetések számának is köszönhető.

10. ábra: AZ FDI befektetések számának alakulása Magyarországon 2008-2020 között (darabszámban megadva) Adatok forrása: KSH

Összegzés

A rendszerváltást követően a kelet-közép-európai régió államai felértékelődtek a nyugati befektetők szemszögéből. Egyes vállalatok a piacuk bővítésének lehetőségét látták ezen országokon gazdasági potenciáljában, ennek köszönhetően a hazai és a bemutatott országok belső piaca is diverzifikáltabb, sokszínűbb lett. A kétezres évek gazdasági-politikai változásai, az Európai Unióhoz való társulás további lehetőségeket teremtettek az FDI áramlások irányába, amelyet még a 2008-2009-es gazdasági világválság és az új típusú koronavírus járvány miatt kialakult, akkor még ismeretlen helyzet sem tudott jelentős mértékben visszavetni. Mára a nyugat-európai nagyvállalatok számára Kelet-Közép-Európa államai egyet jelenthetnek a színvonalas és kedvező feltételű gyártással és szolgáltatással, stabil befektetési lehetőséggel, valamint azzal a ténnyel, hogy ezek az országok gyorsan és hatékonyan képesek fejlődni a további befektetés-ösztönzés érdekében.

Felhasznált források:

Abonyiné Palotás Jolán (2001): A külföldi működőtőke szerepe gazdaságunk fejlődésében. Földrajzi Konferencia, Szeged, 2001.

Babuněk, Ondřej (2017): Selected factors determining inward of Foreign Direct Investment in the Czech Regions in years 2002 to 2012. University of West Bohemia, Pilsen.

Czech National Bank – Foreign Direct Investment annual reports: https://www.cnb.cz/en/statistics/bop_stat/bop_publications/pzi_books/ (Letöltve: 2022.09.19.)

Deákné Gál Anikó (2011): Beruházások, FDI, gazdasági növekedés. Polgári Szemle, 2011. április, VII. évfolyam, 2.szám: <https://polgariszemle.hu/archivum/58-2011-aprilis-7-evfolyam-2-szam/433-beruhazasok-fdi-gazdasagi-novekedes> (Letöltve: 2022.09.19.)

Dunning, J. H. (1993): The globalisation of business – The challenge of the 1990s. Routledge.

Doing Business Archive: <https://archive.doingbusiness.org/en/doingbusiness> (Letöltve: 2022.09.19.)

Erdey László (2004): A működőtőke-áramlás a telephelyválasztás elméletének tükrében. Közgazdasági Szemle, LI évf., 2004. május (p. 472-494) [A működőtőke-áramlás a telephelyválasztás elméletének tükrében \(oszk.hu\)](http://www.oszk.hu/kelet-europai/2004/472-494_erdey_laszlo.html) (Letöltve: 2022.09.26.)

Foreign Direct Investment and GRP of Ukrainian regions 2016: https://www.researchgate.net/figure/Mapping-foreign-direct-investment-and-GRP-of-Ukrainian-regions-2016-FDI-GRP-per-capita_fig2_341770073 (Letöltve: 2022.09.19.)

Hungarian Investment Promotion Agency: <https://hipa.hu/hu/HU/kezdolap> (Letöltve: 2022.09.19.)

Huszár Sándor (2013): Milyen tényezők befolyásolhatják az FDI megjelenését a magyar energiaszektorban? Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar. <http://eco.u-szeged.hu/download.php?docID=39942> (Letöltve: 2022.09.20.)

Kengyel Ákos (2016): Kohéziós politika és felzárkózás az Európai Unióban. Akadémiai kiadó, Budapest, 2016.

Központi Statisztikai Hivatal – Külföldi Közvetlen-tőke befektetések Magyarországon: <https://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp> (Letöltve: 2022.09.19.)

Mankiw N. Gregory (2011): A közgazdaságtan alapjai. Osiris, 2011. p.407-409.

Macrotrends Data Base: <https://www.macrotrends.net/> (Letöltve: 2022.09.19.)

National Bank of Slovakia – Foreign Direct Investment annual reports: <https://nbs.sk/en/statistics/balance-of-payments-statistics/foreign-direct-investment/> (Letöltve: 2022.09.19.)

OECD Statistical Data Base: https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=FDI_FLOW_PARTNER# (Letöltve: 2022.09.29.)

Polish Investment and Trade Agency: <https://www.paih.gov.pl/en> (Letöltve: 2022.09.19.)

Stanbick Bank Trade Club: <https://www.tradecub.stanbicbank.com/en/> (Letöltve: 2022.09.19.)

Statista.com Data Base: <https://www.statista.com/> (Letöltve: 2022.09.29.)

Szanyi Miklós (1997): Elmélet és gyakorlat a nemzetközi működőtőke-áramlás vizsgálatában. Közgazdasági Szemle, XLIV. évf., 1997. június.

The World Bank Open Data: <https://data.worldbank.org/> (Letöltve: 2022.09.19.)